

Olasz hallgatók a Debreceni Nyári Egyetemen 1927–1948 között

Varga Mátyás

középiskolai tanár, Széchenyi István Tagiskola, Berettyóújfalu

A debreceni egyetemen első alkalommal 1927 nyarán indult nem oktatási időszakban tanfolyam Hankiss János, Milleker Rezső és Tankó Béla professzorok szervezésében. A szervezők javaslatára a *Nyári Egyetem* megnevezést vette fel, mely később Európa szerte ismertté vált (*Sommeruniversität, Summer University*). A Debreceni Nyári Egyetem 1927-es megalapításával létrejött a két világháború közötti Magyarország egyik olyan intézménye, mely nemzetközi szinten a magyar kultúra elhivatott terjesztője és „védelmezője” volt, olyan formában megvalósítva ezeket a törekvéseket, melyek illeszkedtek a Klebelsberg Kuno által is megfogalmazott tudomány- és kultúrpolitikai törekvésekbe. A magyar külpolitika, kultúrdiplomácia a trianoni béke utáni elszigetelt helyzetében és korlátozott lehetőségei közepette ebben az intézményben is lehetőséget látott céljainak megvalósítására. Ezt igazolja, hogy több esetben miniszterelnök, vallás- és közoktatásügyi miniszter, államtitkár és más, kormányzati szereplők látogattak el a megnyitó- és záró ünnepségekre, melyet a sajtó is nagy érdeklődéssel kísért. A második világháború éveiben 1940-ben, 1944-ben és 1945-ben a Debreceni Nyári Egyetem szünetelt, majd a háború után 1946-ban sem indult tanfolyam. Ezt követően 1947-ben és 1948-ban ismét megrendezték a Debreceni Nyári Egyetemet, ekkor azonban már érezte hatását egy új típusú politikai berendezkedés előszele. Az 1948-as tanfolyam után pedig tíz év szünet következett.¹

A Debreceni Nyári Egyetem 1927 és 1948 közötti időszakának kultúrpolitikai jelentőségét és nemzetközi elismertségét a jelentkezők száma és nemzeti összetettségének sokszínűsége is bizonyítja. A jelentkezők száma folyamatosan növekedett, évről évre több százan érkeztek. A hallgatói létszám 1939-ben érte el a maximumot, 862 főt, mely európai viszonylatban is jelentős. A tárgyalt időszakban külföldről összesen 2084 hallgató érkezett 31 országból. Legnagyobb számban – több százan – Olaszországból, Németországból és Lengyelországból jöttek. Jelen tanulmányomban a Debreceni Nyári Egyetemen a legnagyobb hallgatói számban jelenlévő olasz hallgatók ittlétének kulturális, társadalmi, politikai hatását és jelentőségét vizsgálom.

¹ A Nyári Egyetem alapításához lásd: Varga Mátyás: *A Debreceni Nyári Egyetem alapítása (1927)*. In: Emlékkönyv. Ifj. Barta János 70. születésnapjára. Szerk. Papp Imre – Angi János – Pallai László. Debrecen, 2010. 387-396.

A Debreceni Nyári Egyetemen, 1927 és 1948 között összesen 576 olasz hallgató vett részt a tanfolyamokon, a második és harmadik legnagyobb számban képviseltetett nemzet hallgatói németek (386 fő), és a lengyelek (369 fő) voltak. Az olasz hallgatók létszáma a megalapítást követően a következőképpen alakult.²

Év	Hallgató	Év	Hallgató	Év	Hallgató
1927	0	1933	20	1939	53
1928	0	1934	30	1941	42
1929	26	1935	23	1942	156
1930	5	1936	48	1943	2
1931	51	1937	21	1947	1
1932	55	1938	31	1948	12

Az első olasz csoport 1929-es érkezésétől kezdve kiformalódott egy olyan program, amelyet a később ide érkező olasz diákok és csoportok is követhettek. Az 1929-es olasz csoportot debreceni jelenléte a következőképpen alakult. Az első nem magyar nyelvű ismertető olasz nyelven a Nyári Egyetemről még 1928-ban egy római újságban jelent meg. A szervezők elérték, hogy az Accademia Ungherese di Roma közvetítésével ismertessék a Nyári Egyetem 1929-es tanfolyamának tervezetét.³ Az első olasz csoport megszervezésében nagy jelentősége volt dr. Tassy Ferenc középiskolai tanárnak, aki a milánói egyetemről szerzett tanárokat és diákokat. Így 1929-ben megérkezhetett az első olasz csoport.⁴ A vasúttal érkező résztvevőket az állomáson fogadták a Nyári Egyetem és a város képviselői, az olasz - magyar társaság, Monti-kör és a debreceni Vidoni család tagjai. Az ünnepélyes fogadtatást követően minden évben díszvacsorát adott a Nyári Egyetem és a város vezetősége az olasz diákok tiszteletére, melyen a különféle olasz-magyar

² A Debreceni Nyári Egyetem hallgatói létszámáról 1927–1936 között: Hankiss János: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927–1936)*. Debrecen, 1937. 8. Az 1927–1948 közötti időszakra adatokat: Némedi Lajos: *Emlékek, adatok és gondolatok*. Debrecen, 1988. 174–175.

³ *Invito in Ungheria* című újságcikk 1928-ból. Az újság címe ismeretlen. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Társadalomtudományi Könyvtár Kézirattára (a továbbiakban DEENK Kézirattár), 1. Nyári Egyetem hagyatéka 1927–1933. 1 doboz, sz.n.

⁴ Gazdag István szerk.: *Debrecen város történeti kronológiája X. 1926–1929*. 293. Debrecen, 1994.

társaságok és többnyire a Vidoni család vett részt. Az ünnepélyes megnyitóra minden nemzet külön sorakozott fel - az olasz fiúk általában egységesen fekete ingben - és általában saját anyanyelvükön köszöntötték őket az adott év igazgatói, illetve a jelen levő politikusok. 1929-ben, ha nem is a megnyitó alkalmából, de Debrecenbe látogatott Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki találkozott a Nyári Egyetem hallgatóival, így az olaszokkal is. Nevükben az olasz csoport vezetője dr. Giovanni Colletti nápolyi ügyvéd köszöntötte a minisztert. Klebelsberg válaszában kérte az olaszokat, hogy vigyék el a magyarok kultúráját, tudását és az igazság utáni vágyát hazájukba.⁵

Az első olasz csoport hagyományteremtő céllal, ünnepélyes keretek között, zászlók kíséretében, fasiszta tiszteletadással 1929. július 9-én 16 órakor megkoszorúzta a Kossuth szobrot és a hősi halált halt kollégiumi diákok emléktábláját. A résztvevők közül beszédet mondott Colletti, aki utalt az olasz-magyar barátság „szent és elszakíthatatlan kapcsára”, melynek gyökerei az 1848/49-es magyar szabadságharcban gyökereznek, hiszen ez teremtette meg többek között a szabad és független olasz nemzet alapjait. A koszorúzások után a Vidoni család látta vendégül az olaszokat egy gyárlátogatást követően. Végezetül táviratokat küldtek olasz politikusoknak, újságíróknak, üdvözölve őket a Nyári Egyetemről. Ez a menetrend játszódott le a következő években ideérkező olasz csoportoknál is.⁶

Szokássá vált, hogy a különféle nemzetek úgynevezett bemutatkozó esteket adnak a Nyári Egyetem szervezőinek és hallgatóinak. Az első olasz csoport két alkalommal is rendezett ilyen programot. Az első alkalommal az Angol Királynő étteremben, ahol Rácz Jancsi cigányprímás és zenekara a Giovinezzát játszotta az érkező olaszoknak. Az olasz esteket többnyire valamelyik debreceni étteremben vagy a MANSZ dísztermében rendezték. Többen is köszöntötték a résztvevőket és éltették az olasz-magyar baráti kapcsolatokat, az ide érkező olaszok mellett a Debrecenben tevékenykedő olasz-magyar társaságok képviselői. A kor politikai viszonyainak megfelelően szélsőjobboldali hangvételű beszédek is elhangzottak, azonban ezek mindig a két állam nagyságát éltették, aktuálpolitikai hangoktól mentesek voltak, kerülték a botránykeltést és provokációt. Az olasz esteken részt vett a Nyári Egyetem hallgatósága, a szervezők, a város képviselői, az olasz-magyar társaságok tagjai és egyéb meghívott vendégek.⁷ Az 1929-es olasz csoport legérdekesebb hallgatója kétség kívül Maria Signorelli római képzőművész, bábkészítő, akinek több nemzetközi kiállítása és híres bábfigura gyűjteménye volt. A művésznő iránt a helyi sajtó is nagy érdeklődést mutatott. Leközlötték több alkotásának a képét és interjút is készítettek vele.⁸

⁵ *Debreczen*, 1929. július 16. 7. oldal

⁶ *Debreczen*, 1929. július 10. 3. oldal

⁷ *Debreczen*, 1929. július 16. és 25. 2. oldal

⁸ *Debreczen*, 1929. július 14. 17. oldal

Az olasz hallgatók a Nyári Egyetem népszerűsítésének munkájában is részt vettek. Főleg a korai szerényebb költségvetésű időszakban nagy feladat volt a külföldi propagálás. Az igazgatóság élt a korabeli lehetőségekkel, újság- és rádióhirdetéseket közölt, plakátokat küldött külföldre, kapcsolatokat épített ki a külföldi magyar szervezetekkel. A szervezők hamar felismerték, hogy a nemzetközi propagálásban és megismertetésben a leghatékonyabb és költségkímélő forma a már itt járt hallgatók közreműködésének a felhasználása. Kialakult az a gyakorlat, hogy a korábbi nyári egyetemi hallgatók szervezték meg saját hazájukban a következő évi csoportot. Ez a bevett forma Giovanni Terranova római joghallgató és zeneszerző nevéhez köthető. Terranova Rómában több ifjúsági szervezetben is tevékenykedett, alapítója volt az Amici dell Ungheria egyesületnek, melynek célja az volt, hogy megismertesse Magyarországot történetét és felhívja az olaszok figyelmét a trianoni béke igazságtalanságaira. 1930-ban járt először a Debreceni Nyári Egyetemen, baráti kapcsolata, azaz Tassy Ferenc révén. A Nyári Egyetemen szervezett tapasztalataival hazatérve éveken keresztül szervezte az olasz csoportokat. Ezt a jól bevált módszert átvették a szervezők is, közvetítve más nemzetek képviselői felé.⁹ Terranova több alkalommal tartott előadást a Nyári Egyetemen a magyar zenéről (1931), olasz-magyar történeti kapcsolatokról (1932) és a háború utáni Magyarországról (1932).¹⁰ Csoportvezetőként részt vett a már hagyományosnak mondható Kossuth-szobor megkoszorúzásán. A koszorúzást követően Mussolinit - és több más vezető olasz politikust - táviratban üdvözölte: „*A Magyarországi Barátai ifjúsági csoportjának az itteni Nyári Egyetemen lévő 50 tagja tiszteletteljes és lelkes alalá-val (éljennel) köszöntik Nagyméltóságodat!*”¹¹

A Nyári Egyetem olasz hallgatói megkoszorúzzák a Kossuth-szobrot, 1931.

Forrás: *Debreczen*, 1931. augusztus 4. 7. oldal

⁹ Hankiss: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927–1936)*. i. m. 18. és Hankiss János: *A nyári egyetemek a magyar ügy szolgálatában*. Budapest, 1941. 5.

¹⁰ Némédi: i. m. 23.

¹¹ Giovanni Terranova 1931. augusztus 2-án Mussolininek küldött táviratát közli: *Debreczen*, 1931. augusztus 4. 7. oldal.

Az 1929-től kibontakozó gazdasági válság a Nyári Egyetemet is nehéz anyagi helyzetbe hozta, annyira, hogy 1931 őszén a következő tanfolyam költségvetése is veszélybe került. Terranova szervezőmunkájának köszönhetően a magyarbarát olaszok egyesületének ifjúsági csoportja hivatalos gyűjtést indított a Nyári Egyetem anyagi megsegítésére. A kezdeményezés óriási jelentőségűnek számított, hiszen a Nyári Egyetem folyamatos fenntartása egyre nehezebb anyagi helyzetbe került. A nemzetközi segítség itthon is megtette hatását, mivel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szólította fel a társmisztériumokat és Debrecen városát a Nyári Egyetem támogatására. Szemléletes adat, hogy az említett szervezetek összesen 8500 pengőt biztosítottak, az olaszok pedig 4175,8 pengőt gyűjtöttek biztosítva így a Nyári Egyetem anyagi hátterét.¹² Az 1930-as évek második felétől Giovanni Terranova aktív szervezőmunkáját mások folytatták, biztosítva így a Nyári Egyetemen az olasz dominanciát a résztvevő nemzetek között.

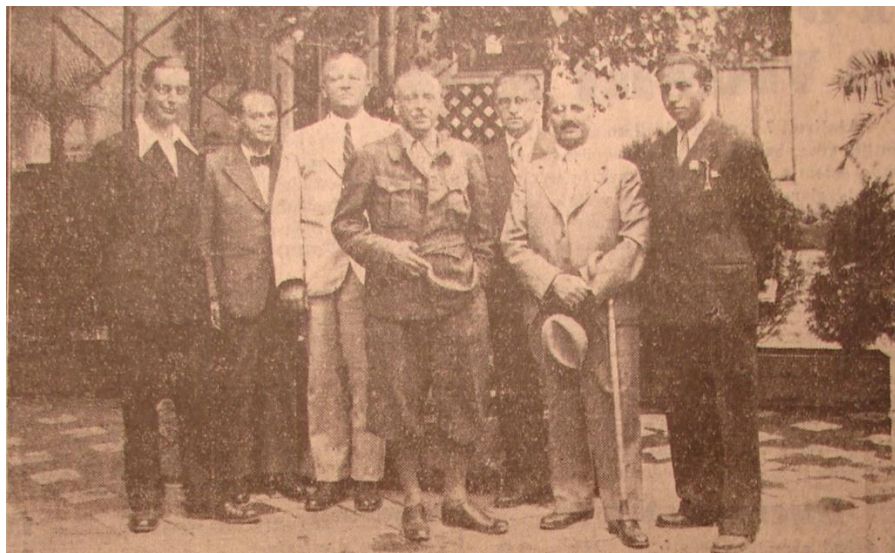
Giovanni Terranova által elkezdett szervezőmunkát folytatta Don Carlo dei duchi Caffarelli (1893–1967) herceg, aki a Nyári Egyetem lelkes támogatója és ügyének felkarolója lett. Caffarelli felesége Nemes Hidvégi Ilona Mária Gabriella, veje gróf Nemes Albert római magyar követ volt. Családi kapcsolatai révén jól beszélt magyarul, foglalkozása szerint mérnök volt. Rómában az Olasz-Magyar Baráti Társaság főtitkára volt, kezdeményezésére jöttek létre a Társaság nagyobb olasz városokban tevékenykedő helyi szervezetei. 1932-ben két napot töltött Debrecenben, ami meghatározó élmény volt számára, ahogy a vele találkozó olasz résztvevőknek is. 1933 és 1941 közötti időszakban nagyszámú olasz hallgatót szervezett a Nyári Egyetemre.¹³ Évente tartott előadásokat különféle témákban: Rómáról, a háború utáni olasz útkeresésről, az olasz hegységekről és települési viszonyokról. 1938-ban „*Erősek földje*” címmel, melyben az olaszok földhöz való viszonyát elemezte és rámutatott számos hasonlóságra a magyarokkal ebben a kérdésben is.¹⁴ Caffarelli 1934. augusztus 16-án átadta a Nyári Egyetem történetének egyik legkülönösebb, de a korszellemet jól mutató ajándékát a debreceni szervezőknek. Már a külsőségek is sokat elárultak. Ünnepélyes keretek között, olasz zászlók kíséretében vonult be az egyetem főépületébe. Az előadóterembe összegyűlt a város- és a Nyári Egyetem vezetősége, hallgatók és érdeklődők. Caffarelli ezután átadta Hankiss Jánosnak Mussolini saját kezűleg aláírt és az olasz intézetnek ajándékozott képét, melyen üdvözlésképpen a következő mondat állt: „*All istituto italiano della R. Università di Debrecen*”.¹⁵ Az átadott Mussolini kép további sorsa ismeretlen.

¹² *A debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1931–32. tanévről.* Debrecen 1933. 429–435. 2715/1931–32. etsz.

¹³ Némédi: *i. m.* 23.

¹⁴ Hankiss: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927–1936).* *i. m.* 14.

¹⁵ *Debrecen,* 1934. augusztus 17. 2. oldal.

Carlo Caffarelli fogadása az Arany Bikában, 1934.
 Forrás: *Debreczen*, 1934. augusztus 15. 6. oldal

A nagyszámú olasz résztvevő miatt a Nyári Egyetem igazgatósága a lehető leghamarabb szeretett volna anyanyelvű előadásokat szervezni számukra. Az olasz előadásokat három csoportba sorolhatjuk. Az első a legkorábbi, amikor magyarok tartottak olasz nyelven előadásokat, a második csoport az olasz előadóké, a harmadik csoportba pedig az átfogó képet adó olasz nyelvű előadássorozatok képezték. Az előadások részletes képet adtak a magyar földrajzi viszonyokról, a történelemtől, az irodalomról, a zenéről és általában a kultúráról. Emellett gyakori téma volt az olasz-magyar kapcsolatok bemutatása, de ismereteket lehetett szerezni Garibaldi koráról, a fasizmusról, Olaszország természeti viszonyairól, az olasz művészetekről és történelemtől, politikai viszonyainak fejlődéséről. Az olasz előadók általában az adott város egyetemének tanárai voltak, de közszereplők is voltak közöttük. Pl. Antonio Widmar (követségi tanácsos), Duilio Coccoli (Nápoly), J. De Carolis (Róma), Alberto Gianola (Bologna), Silvino Gigante (Trieszt), Giuseppe Macherione (Trieszt), Rodolfo Mosca (Milánó), Luigi Salvini (Nápoly), Franco Vellani-Dionisi (Róma), Guglielmo Necera (Róma), Leo Maggino (Róma), Carlo Tagliavini (Pádua). A magyar előadók közül megemlítendő többek között Márffy Oszkár milánói egyetemi tanár, Miskolczy Gyula a római magyar intézet igazgatója, Tassy Ferenc tanár, Tóth László a római Collegium Hungaricum igazgatója, Zambra Lajos budapesti egyetemi tanár, Wallisch Oszkár egyetemi lektor. Az olasz nyelvű előadássorozatba, melyek 1934-től indultak,

az olasz és magyar előadók is bekapcsolódtak.¹⁶ Az előadások mellett a különböző jellegű hangversenyek is részét képezték a Nyári Egyetem programjának.

Visconti di Modrone gróf a Déri múzeumban Wallisch Oszkárral, 1934.
Forrás: Hankiss János: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927–1936)*. Debrecen, 1937.

Az első olasz hangversenyre 1932. augusztus 5-én került sor a Nyári Egyetem szervezésében. Két fiatal olasz művésznő lépett fel: Marialisa de Carolis zongorán, Letizia Bertucioni hegedűn játszott. A hangversenyre a Nyári Egyetem hallgatósága mellett a városból is szép számú érdeklődő érkezett.¹⁷ A minden évben megrendezett olasz hangversenyek rendkívül népszerűek voltak. Többször előfordult, hogy az olaszok magyar zeneműveket adtak elő, máskor viszont magyar zenészek játszottak olasz darabokat. Arra is volt példa, hogy közösen játszottak az olasz és a magyar művészek. A hangversenyek közül kiemelkedő jelentőségű volt az 1934-es. 1934-ben a Nyári Egyetemre látogatott gróf Guido Carlo Visconti di Modrone (1881–1967). A gróf egy nagy múltú milánói nemes család sarja volt, testvére Milánó polgármestere, nagybátyja a világhírű filmrendezőnek Luchino Viscontinak. Visconti di Modrone egy háromestés, teltházas koncertsorozatot adott a Városi Zenedében. Utolsó hangversenye után ezekkel a szavakkal búcsúzott: „Itthon érzem magam, amióta a határt átléptem... Kívánom Önöknek, magyaroknak, hogy teljesedjék be minden vágyuk, álmuk! Legyen az Önök országa

¹⁶ Hankiss: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927–1936)*. i. m. 14.

¹⁷ *Debrecen*, 1932. augusztus 7. 9. oldal.

Magyarország ismét nagy, szabad, hatalmas!” A sorozat végén a város díszvacsorát adott az olasz gróf tiszteletére az Arany Bika éttermében.¹⁸

Olaszok a Nyári Egyetemen, 1936.

Forrás: *Debreczen*, 1936. augusztus 4. 8. oldal

A Debreceni Nyári Egyetem minden évben, anyagi lehetőségeihez mérten ösztöndíjjal támogatta a hallgatóit, átlagosan 50–60 pengővel. Ezek odaítélésében nagy szerepe volt a külföldi magyar intézeteknek és a külföldön tanító magyar professzoroknak. Az olaszok esetében a római Accademia d’Ungheria volt az egyik ilyen szervezet. Az olasz ösztöndíjasok az ország minden részéből érkeztek a Nyári Egyetemre. A következő hallgatók több alkalommal is elnyerték az ösztöndíjat. Wanda Ascarelli (Róma), Gaetano Bianchini (Milánó), Roberto Chignoli (Róma), Giuseppe Molino di Cosmo (Catania), Giovanni Lucente (Róma), Felice Lombardo (Trapani), Margherita Michelesi (Róma). A legjelentősebb személy az olasz ösztöndíjasok sorában Antonio Prestinzenza szicíliai újságíró, író, az *Il Populo di Sicilia* szerkesztője volt. Több Nyári Egyetemről szóló cikke után, 1936-ban megjelent „*Maria*” című regénye. A regény keretét a Debreceni Nyári Egyetem adta, főhőse Giorgio a szicíliai fiatalember, aki a Nyári Egyetemen beleszeret Máriába a Debrecen környéki úrilányba. A regényben megelevenedik a Nyári Egyetem élete, az előadások, és az olasz hallgatók mindennapjai.¹⁹ Pár évvel később hasonló történet született két debreceni író, Békés István és Balogh György

¹⁸ *Visconti di Modrone látogatásához* Némédi: i. m. 33. és *Debreczen*, 1934. augusztus 5. 5. oldal.

¹⁹ *Magyar Országos Tudósító*. XXIII. évfolyam, 169. szám. Hetedik kiadás. Budapest, 1941. június 26. Regény: Antonio Prestinzenza: *Maria*. Catania, Modern Publishing Studio, 1936.

jóvoltából, akik 1937-ben egy hangjátékot írtak „*Monti ezredes*” címmel. A helyszín itt is a Nyári Egyetem, cselekmény szerint az ide érkező olasz lányba szeret bele egy debreceni fiú. A Nagyerdőben beszélgetésük közben elevenedik meg a múlt, és benne az 1848/49-es szabadságharc olasz hőse, Monti ezredes. A hangjátékot a Magyar Rádió 1938-ban mutatta be.²⁰

A Nyári Egyetem hallgatói a tanfolyamok végeztével úgynevezett látogatási bizonyítványt kaptak. Éveken keresztül ezt kizárólag magyar és francia nyelven állították ki (Certificat d' Assiduité). Az első olasz (és német) nyelvű látogatási bizonyítványokat 1938-ban adták ki.²¹ A Nyári Egyetem 1934-től kezdődően magyar tanulmányi bizonyítványt állított ki, 1935-től pedig lehetőség volt magyar nyelvmesteri vizsga letételére. Előbbi a hallgató saját nyelvén magyarországi ismereteire vonatkozott, míg az utóbbi általában magyar nyelven folyt. Az első évben mindkét vizsgán sikeres eredményes volt egy-egy olasz hallgató: Wanda Ascarelli és Pisapia Domenico. Példájukat évről évre több honfitársuk is követte.²²

A második világháború kitörésének évében 1939-ben, a Nyári Egyetem hallgatóinak száma elérte a csúcst, 862 főt, a korábbi évekhez képest nagyobb számban érkeztek olasz hallgatók is. Ennek ellenére nem volt olasz előadás, csupán magyarok tartottak olasz nyelvű előadásokat.²³ 1941-ben Caffarelli szervezésének köszönhetően 42 olasz érkezett Debrecenbe. Olasz előadók ebben az évben sem voltak. 1941-es olasz csoport tagjaként érkezett Mario Giovaninetti, a milánói Ambrosiana és a Libro Moschetto szerkesztője, haditudósító. A helyi sajtóban interjúk közöltek vele. Az interjúban kifejtette, hazájában mennyire szeretik a magyarokat, és milyen nagyszerű fogadtatásban részesültek az ide érkező olaszok. Elmondta, hogy magyarságszeretetétől vezérelve a Nyári Egyetem befejeztével, olyan harctérre indul tudósítani, ahol magyar katonák is harcolnak.²⁴

1942-ben érkezett a legnagyobb számú olasz csoport (156 fő), ez a csoport volt a tárgyalt időszak legnagyobb külföldi résztvevője. Nevükben Alessandro Angalli csoportvezető fejezte ki köszönetét a fogadtatásért. Az ünnepélyes megnyitón Kállay Miklós miniszterelnök mondott beszédet, és nyitóelőadást tartott „*Magyarság és Európa*” címmel, számos miniszter és vezető politikus jelenlétében. Az ünnepségen Olaszország budapesti követe Filippó Anfuso vett részt. A megnyitót az olasz rádió élő adásban közvetítette.²⁵ 1942-ben a kiemelkedő számú

²⁰ Némédi: *i. m.* 50.

²¹ Némédi: *i. m.* 20.

²² Hankiss: *A Nyári Egyetem első tíz éve (1927-1936)*. i. m. 15–16. és

²³ A debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1938-39. tanévről. Debrecen, 1940. 389.

²⁴ *Debrecen*, 1941. augusztus 7. 3. oldal.

²⁵ *A debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1941-42. tanévről*. Debrecen 1943. 425.

olasz résztvevő miatt, az eredetileg meghatározott olasz előadások mellé tizenhárom újabb olasz előadást szervezett a vezetőség, ezek mindegyike átfogó képet adott a magyarság történelméről, irodalmáról, földrajzáról, kultúrájáról, zenéjéről.²⁶ Az olasz csoport augusztus 6-án megkoszorúzta a 39-es számú gyalogezred emlékművét. Az ünnepségen a Nyári Egyetem olasz hallgatói és vezetőségi tagjai mellett – a hagyományoknak megfelelően - megjelentek a város vezetői, a gyalogezred képviselői, a Vidoni család és a Monti-kör tagjai. A koszorúzás és az egyperces néma tiszteletadás után Csobán Endre főlevéltáros köszöntötte a város nevében az egybegyűlteket.²⁷ A háború azonban elkerülhetetlenül érezte hatását a Nyári Egyetem életében is. Még működtek a korábban segítséget nyújtó olasz-magyar baráti szervezetek, de csoportokat már nem állt módjukban szervezni. Hiába a sok jelentkező Olaszországból az 1943-as tanfolyamra, eljutni mindösszesen két hallgatónak sikerült. Olasz nyelvű előadás ezúttal egy hangzott el, melyet Leo Magnino római professzor tartotta *L' Ungheria e L' Italia* címmel.²⁸

Az 1943-as kurzus után néhány év szünet következett a Nyári Egyetem működésében. A szervezők már 1945-ben kísérletet tettek a tanfolyam újbóli megindítására, erre azonban két évet várni kellett. A korábban bevált csatornákon keresztül ismét felvették a kapcsolatot az olasz szervezőkkel, azonban 1947-ben így is csak egy hallgató érkezett. A következő évben az 1948-as centenáriumi tanfolyamon már egy kisebb olasz csoport vett részt, olasz előadó egyedül Leo Magnino volt. A kor szellemiségét hűen tükrözte a Nino Trevi olasz hallgatóval készült interjú. Magyar barátaihoz szólva kifejtette, hogy „*Ne higgyétek, hogy a nyugat-európai államokban az életszínvonal magasabb. Legyetek büszkék arra, hogy az inflációt leküzdöttétek, hogy szétosztottátok a földet a parasztek között, hogy államosítottátok a gyárat, hogy szilárd terveződés van...*”²⁹ A kommunista hatalomátvétellel megváltoztak a hazai viszonyok, amelyek a Nyári Egyetemre nézve is meghatározó következményekkel jártak.

Az 1948-as tanfolyam befejezésével lezárult egy szakasz a Debreceni Nyári Egyetem történetében. Legközelebb 1958-ban rendeztek nyári egyetemi tanfolyamot Debrecenben, azonban ez már teljesen más keretek között, más korszak jegyében, más mondanivalóval zajlott. Olasz hallgatók az újraindítást követő tíz évben összesen három alkalommal jöttek Debrecenbe.

²⁶ *A debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1941–42. tanévről.* Debrecen 1943. 442–443.

²⁷ *Debrecen*, 1942. augusztus 7. 6. oldal.

²⁸ Némédi: *i. m.* 88–89.

²⁹ *Tiszántúli Néplap*, 1948. augusztus 19. 4. oldal